

Mavzu: MATN MUHARRIRLARI

Ta'limiy maqsad: matn muharriri haqida tushuncha berish.

Tarbiyaviy maqsad: O`quvchilarning Milliy g`oya haqida tushunchalarni kengaytirish.

Rivojlantiruvchi maqsad: o`quvchilar bilimini yangi bilimlar bilan boyitish.

Dars turi: amaliy, yangi bilim berish, og`zaki, savol-javob.

Dars uslubi: Aralash.

Dars jihozi: kompyuter, darslik, qo`shimcha adabiyotlar, elektron qo`llanmalar, taqdimotlar.

DARSNING BORISHI:

I. TASHKILIY QISM

- a) salomlashish.
- b) yo`qlama qilish.
- c) siyosiy daqiqa o`tkazish.

II. YANGI DARS BAYONI

YOZUV TARIXIDAN

Tarixdan ma'lumki, axborotlarni saqlashning eng qadimiy usullaridan biri yozuv hisoblanadi. Qadimgi odamlar yashagan g'orlar devorlaridagi rasm va yozuvlar buning yaqqol isbotidir. Yozuv san'ati asrlar davomida deyarli o'zgarmadi. Faqatgina yozish vositalari takomillashib bordi. Avval toshlarga o'yib yozilgan bo'lsa, keyinchalik bo'yoqlar yordamida yoziladigan bo'ldi. Hayvon terilariga ishlov berish natijasida toshlar o'miga teriga yozila boshlandi. Qog'oz ixtiro qilinishi bilan yozish yana ham qulaylashdi. Shu bilan birga yozuv quroli ham takomillashib bordi. Qadimda yozish vositasi sifatida toshlar, turli mo'yqalam, qamish-perolar va g'oz patlaridan foydalanilgan. Keyinchalik patlar o'miga peroli ruchkalar, avtorachkalar va sharikli ruchkalar hamda yozuv mashinkalari ishlatila boshlandi. Lekin, agar, matnni o'zgartirish kerak bo'lsa, uni baribir qayta ko'chirib yozishga to'g'ri kelardi. Bu juda ko'p vaqt va mehnat talab qilishini siz yaxshi bilasiz.

Kompyuterlar ishlab chiqilishi va rivojlanishi yozuv san'atini tubdan o'zgartirib yubordi. Matnlarni yozish, saqlash, qayta ishlash, qog'ozga chop etish kabi ishlarni bajarishga mo'ljallangan ko'plab dasturlar ishlab chiqildi. Bu dasturlar, asosan, ikki turga bo'linadi: matn muharrirlari va matn protsessorlari. Matn muharrirlari faqat matn mazmuni ahamiyatga ega bo'lganda, matn protsessorlari esa matn mazmuni bilan birga matnning ko'rinishi, shakli hamda matn mazmuni turli obyektlar bilan boyitilishi zarur bo'lganda qo'llaniladi. E'tibo-ringizga havola etilgan ushbu darslik ham matn protsessorida yozilgan bo'lib, turli rasmlar, jadvallar, ranglar va boshqa bezaklardan foydalanilgan.

MATN MUHARRIRLARI HAQIDA MA'LUMOT

Matn muharriri kompyuterda nisbatan **eng** ko'p ishlatiladigan dasturlar qatoriga kiritilgan bo'lib, har **xil** rusumdagi kompyuterlar **uchun turli xil matn** muharrirlari yaratilgan. Bir rusumli kompyuter uchun o'nlab matn muharrirlari ishlab chiqilgan. Masalan, Windows operatsion sistemasining tarkibiga kiritilgan **Bloknot**, **WordPad** va hokazo. Shuni bilingki, **Bloknot**, **WordPad** matn muharrirlari **siz** 5-sinfda o'rgangan **Paint** yoki **Kalkulator** dasturlari kabi ishga tushiriladi.

Deyarli barcha **matn** muharrirlari quyidagi vazifalarni bajaradi:

- 1) ma'lumotlarni kiritish
- 2) belgilar, so'zlar, satrlar, o'zgartirish
- 3) matnni xotirada saqlash
- 4) matnni xotiradan o'qish

5) xatolarni tuzatish

6) matnni biror «qolipga solish», abzaslar o'rnini almashtirish ya'ni chap va o'ng tomonlarini yoki o'chirib tashlash tekislash, satrlar orasidagi masofani 7) bosib chiqarish

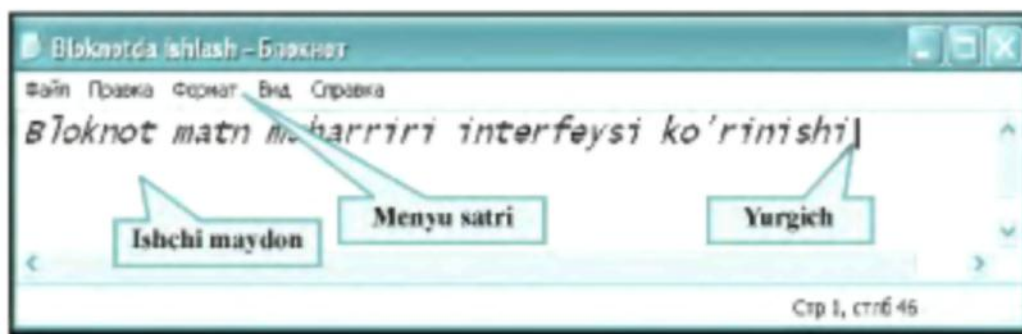
Matn muharrirlarida, **asosan**, matnning mazmuniga e'tibor beriladi. Ular matnning ekrandagi va qog'ozdagi **ko'rinishi** (bezagi) katta ahamiyatga ega bo'lmaganda qo'llaniladi.

Matn muharrirlari yordamida matn fayllari hosil **qilinadi**. **Bir**

matn muharririda hosil qilingan matnni boshqa matn muharririda muammosiz qayta ishlash mumkin.

Matn muharrirlarining **nomi**, interfeysi turlicha bo'lgani bilan, **ularda** ishlash jarayoni **deyarli farq** qilmaydi. Matn muharrirlarining asosiy elementlari bo'lgan **ishchi maydon**, **yurgich** (kypcop) va **menyu** 7-betdagi rasmda ko'rsatilgan.

Ishchi maydon. Matn muharriri kompyuter ekranida «ishchi maydon» **deb ataladigan** maxsus **joy ajratadi**. **Ishchi** maydon matn yozish **uchun sahifa vazifasini bajaradi**. **Kiritilayotgan matn** **ishchi** maydonda aks etadi.

Yurgich. Klaviaturadan **kiritilayotgan belgi** ishchi maydonining qayerida aks etishini ko'rsatib turadi. Odatda, gorizontali yoki vertikal chiziqcha ko'rinishida bo'ladi.

Menu satri. Maxsus buyruqlar va amallar **majmuyi menyu deb** ataladi. Ular yordamida matnlarni diskdan o'qish, diskka yozish, chop etish kabi ishlar amalga oshiriladi.

Yurgich va ishchi maydonining ko'rinishi matn muharriri ishiga deyarli ta'sir ko'rsatmaydi. **Ular turli** matn muharrirlaridan biroz farq qilishi mumkin.

Matn muharrirlari, asosan, **menyusi bilan** bir-biridan farqlanadi. Menyudagi buyruq va amallar matn muharrirlarining imkoniyatlarini belgilaydi. Ular qancha ko'p **bo'lsa**, matn muharrirlarining imko-niyatlari shuncha yuqori bo'ladi. **Turli matn** muharrirlarining mos buyruqlari biroz farqlansa-da, ma'nosini tushunib olish qiyin emas. Masalan, **Matnni xotiraga** yozish buyrug'i ba'zi matn muharrirlarining **Fayl** menyusida «yozish» deb nomlangan bo'lsa, boshqalarida «saqlash» **deb** nomlangan. **Shu kabi matnni** xotiradan o'qish buyrug'i **turli matn** muharrirlarida «o'qish», «yuklash» yoki «ochish» deb nomlanishi mumkin. Mazkur buyruqlarning nomlari turlicha bo'lsa ham, **deyarli bir xil ma'noni anglatadi** va aynan **bir xil** vazifani bajaradi.

III. UYGA VAZIFA

1. Dastur interfeysi nima?
2. Yozuv haqida nimalarni bilasiz?
3. Matnlar bilan ishlashga mo'ljallangan qanday dasturlar bor?
4. Matn muharrirlarining asosiy vazifalarini aytib bering.
5. Matn muharrirlarining asosiy elementlarini ayting.
6. Bloknot matn muharririni ishga tushirish usullarini amalda ko'r-sating.
7. Ish stoli bilan ishchi maydonning farqini tushuntiring.
8. Matn muharrirlari va matn protsessorlarining farqini tushuntiring.
9. Dastur menyusida deb nimaga aytiladi?
10. Matn muharrirlarida menyu qanday vazifalarni bajaradi?